

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Angela OLĂRESCU

PERSONALITĂȚI BULGARE ȘI LOCURI DE MEMORIE
ÎN REPUBLICA MOLDOVA

În istoria fiecărei țări din lume sunt multe personalități marcante, care pentru totdeauna s-au înregistrat în cartea memoriei cu litere de aur. Acești oameni nu s-au temut să se ridice împotriva modului obișnuit de viață a întregului popor, care era nefecit. Ei au hotărât să lupte pentru ideile luminoase, schimbând lumea spre bine, au putut face, fiecare în regiunea sa, pași importanți spre un viitor mai fericit. Și în istoria ținutului natal avem personalități cu merite deosebite de care ne amintim cu multă satisfacție. În data de 19 martie curent la Biblioteca „Hristo Botev” s-a desfășurat conferința științifico-practică *Personalități bulgare și locuri de memorie în Republica Moldova* dedicată personalităților marcante din istoria Republicii Moldova, care sunt în rândurile bulgarilor stabiliți cu traiul pe meleagurile noastre, pentru care pământul Basarabiei a devenit a doua Patrie.

Cu un mesaj de salut a luat cuvântul Angela Olărescu, directoarea bibliotecii, menționând că biblioteca valorifică personalitățile bulgare, îndeosebi cei care au adus aport considerabil în dezvoltarea Chișinăului și a Republicii Molodva. Personalitățile marcante au lasat urme adânci în trecutul istoriei noastre. Mulți dintre noi își aduc aportul în descoperirea unor personalități uitate sau aproape necunoscute din rândurile bulgarilor basarabeni. Suntem recunoscători organizațiilor culturale, ca Societatea Științifică a Bulgariștilor din Republica Moldova, președinte, profesorul Nicolai Cervencov și Societății Bulgare „Възраждане” în persoana președintelui dr. Ivan Zabunov, pentru desfășurarea conferinței dedicate personalităților bulgare din Basarabia.

Prima comunicare din cadrul conferinței *Primari ai orașului Chișinău de origine bulgară (anii '30–'70 ai sec. al XIX-lea)* a dr. în istorie Ivan Duminița ne relatează despre activitatea primarului **Dmitrii Mincov** care a contribuit substanțial la dezvoltarea Chișinăului. În diferiți ani, D. Mincov a deținut mai multe funcții de stat. În postura de primar al orașului Chișinău, fiind ales de patru ori, o perioadă destul de mare, în care a dovedit să construiască un apeduct, a elaborat proiectul de construire a brutăriei pe aburi și a morii, care la fel funcționa pe bază de aburi, a efectuat lucrări de pavare a străzilor Mincovskaia și Fontannaia (actuala str. Fantalului). Tot în perioada

mandatului de primar, D. Mincov a elaborat și implementat „Regulile privind modul de stabilire a prăvăliilor ce se aflau în toate piețele Chișinăului” din 29 februarie 1860.

O altă personalitate care a stat la cârma Chișinăului în acea perioadă a fost primarul interimar **Hristofor Kirov**. Avea o reputație de funcționar conștiincios, cu experiență profesională. A fost adjunctul a doi primari – Climentie Șumanski și Karl Schmidt. Când aceștia părăseau orașul pe scurt timp, erau obligați conform legii să propună în locul lor un membru al Dumei. Acesta întotdeauna era Hristofor Kirov. Mai mult ca atât, după destinul tragic al lui C. Șumanski, care a murit subit salvând oamenii din teatrul incendiat, Uprava orașenească l-a numit pe Hristofor Kirov să execute interimatul funcției de primar al Chișinăului. Iar când Ministerul Afacerilor Interne l-a confirmat în postura de primar pe Karl Schmidt, fiind ales în această funcție la ședința Upravei din 20 septembrie 1877, H. Kirov a demisionat.

Dr. Ivan Duminica a remarcat cu bucurie faptul că locuitorii orașului de atunci au apreciat eforturile acestor personalități, Dmitrii Mincov și Hristofor Kirov, ca în consecință două străzi să fie numite în cinstea lor: strada Minkovskaia astăzi se numește Gheorghe Coșbuc, iar strada Kirov – Ion Vasilenco.

A menționat, de asemenea, că muncește asupra unei noi arhive ce conține 100 materiale publicate cu informații despre unele morminte din cimitirul Central din Chișinău – ale lui Luca Milenko, Stefan și Hristofor Kirov ș. a.

În comunicarea sa *Reprezentanți ai mișcării bulgare de eliberare națională în orașul Chișinău (anii '60–'70 ai sec. XIX)*, dr. Liubomira Jacote, profesor la Liceul Teoretic Bulgar „V. Levski” enumeră doar câteva personalități ce au lăsat o urmă evidentă în istoria Moldovei și Bulgariei, precum căpitanul **Raicio Nicolov** (1840–1885), care se afla la vârsta de 14 ani în Basarabia, absolvent al liceului. În timpul războiului din Crimeea trecea Dunărea înot pentru a raporta comandamentului rusesc informații importante cu privire la forțele armate. Pentru eroismul său a fost decorat cu medalia rusă „Pentru Vitejie”, apoi s-a aflat o perioadă de timp la Chișinău. A participat la luptele pentru independența națională din Bulgaria, a fost participant activ la pregătirea Unificării

Regatului Bulgariei cu Rumelia istorică. **Gheorghe Rakovski** (1821–1867), o personalitate culturală, proeminentă, un activist al luptelor pentru libertatea Bulgariei. În perioada 1861–1862 în Bolgrad a emis prima lege bulgară. În anul 1858 s-a aflat în Basarabia, căutând simpatizanți pentru mișcarea de eliberare națională din Bulgaria. Des vizitează orașul Bolgrad, căci este atras de problemele cotidiene de atunci ale bulgarilor basarabeni. Pentru o perioadă scurtă de timp deține funcția de director al Gimnaziului bulgar din Bolgrad. A devenit răspândită revista editată de Gheorghe Rakovski „Lebăda Dunaiului”, ce conținea informație cu referire la problemele bulgarilor basarabeni. O perioadă îndelungată a anului 1866 a locuit la Mănăstirea Căpriană, ajutând la construcția ei, unde s-a și îmbolnăvit de tuberculoză, ulterior decedând la București (România) de această maladie; **Hristo Botev** (1848–1876) renumit poet și erou național al Bulgariei. A studiat la Gimnaziul de băieți din Odesa, unde a scris prima poezie „Mama mea”, în care își exprimă unele idei despre lupta pentru eliberare a Bulgariei. A activat ca învățător în colonia Zadunaevca, predând limba bulgară. A vizitat orașul Chișinău cu scopul de a constitui cete de voluntari pentru desfășurarea reușită a Răscoalei din aprilie din Bulgaria și alții.

Un discurs cu informații interesante prezintă comunicarea dr. Ivan Zabunov *Memorialul voluntarilor militari bulgari din or. Chișinău*, care cu amintiri frumoase vorbește despre anul 1966, când orașul Chișinău împlinise 500 de ani și tot orașul se pregătea de acest eveniment. Tot în acest an jubiliar, pentru comunitatea bulgară din Moldova a avut loc un eveniment de avengură – dezvelirea Memorialului voluntarilor bulgari, căzuți pe câmpurile de luptă în timpul Războiului ruso-turc din anii 1877–1878, ce are o Stelă de 16 metri din granit roșu (autori: arhitector V. Dementiev, pictori V. Novic și I. Țehonovici). În sectorul Râșcani al capitalei, strada Nicolae Dimo, nr. 6, îndată după deschiderea Memorialului a fost sădită o alee cu copaci de tei, numind-o Aleea Prieteniei. Unul din acești copaci de pe Alee a fost sădit de primul cosmonaut Iurii Gagarin. În data de 12 aprilie al aceluiași an, Iurii Gagarin vizitase Chișinăul împreună cu mai mulți oaspeți din toate republicile, inclusiv locul unde la 12 aprilie 1877 a fost dat citiri de către Alexandru al II-lea Manifestului despre declararea război Turciei și unde s-a desfășurat demonstrația armatei ruse și a detașamentelor de voluntari bulgari, formate la Chișinău. Chiar și acum în partea stângă a Memorialului voluntarilor bulgari se înalță 23 de copaci de tei, ce înfrumusețează începutul străzii Nicolae Dimo. Pe memorial este instalată placa comemorativă cu inscripția: *De-*

tașamentelor voluntari bulgari formate la Chișinău în anii 1876–1877 care au luptat vitejește împreună cu armatele rusă și română pentru eliberarea Bulgariei de sub jugul turcesc.

De menționat că pe bulevardul Ștefan cel Mare, la 24 aprilie 1977, la 100 de ani de la începutul Războiului ruso-turc, conducătorul delegației bulgare, academicianul Dimitr Kosev a dezvelit o placă comemorativă cu inscripția: 24 aprilie 1877. În partea de jos: *Aici, din fosta ospătărie Armenească, în martie-aprilie 1877 sub conducerea comandantului general-maior N. Stoletov s-a format armata bulgară, iar în partea de sus: Basorelieful leului bulgar și cuvintele: Libertate sau moarte.*

Aș vrea să remarc faptul că memoria despre viața și activitatea personalităților bulgare basarabene aici la Chișinău este vie, permanent vom discuta și vom promova evenimentele istorice în care acestea au fost implicate. În fiecare an, la 12 aprilie, venim cu toții la memorial cu depuneri de flori în memoria celor căzuți pentru eliberarea Bulgariei de sub jugul turcesc.

Comunicarea dr. hab. Nicolai Cervencov *Mănăstirea Căpriană și Renașterea bulgară* ne desfășoară viața din Mănăstirea Căpriană, ce a fost construită în prima jumătate a sec. al XV-lea în acea perioadă pe când domnea Alexandru cel Bun, țara avea legături strânse de colaborare, fapt ce a jucat un rol important în dezvoltarea culturii moldo-bulgare. În prima jumătate a sec. al XVIII-lea Mănăstirea Căpriană a trecut în subordinea Moscovei, iar la sfârșitul secolului aceasta, precum și alte mănăstiri din Moldova, nimerise în centrul războaielor ruso-turce. Mai mult de 200 de ani Mănăstirea Căpriană s-a supus Mănăstirii bulgare Zografckî, în toată această perioadă aici se aflau călugări de origine bulgară, ei fiind trimiși de la Mănăstirea Zografski. Starețul mănăstirii era întărit tot de ei. Aici, la mănăstire, s-a dezvoltat renașterea bulgară. Mănăstirea Căpriană a adunat cu anii o bogată bibliotecă ce conține literatură religioasă în limbile slavonă, rusă, bulgară, o parte din cărți fiind primite de la Mănăstirea Zografski.

Renumitul iluminist bulgar Vasil Aprilov activa ca învățător în Odesa (Ucraina), având legături organizatorice cu mănăstirea, a deschis o școală în anul 1846 pe lângă Mănăstirea Căpriană. Unii elevi primeau burse. În Mănăstire activau renumite personalități ca Ivan Ivanov (Kaleandgi), conducătorul Societății de iluminare bulgară din Basarabia, Vasil Stoianov, secretarul Societății de literatură bulgară, Nicolai Toșkov și Spiridon Palauzov, lider bulgar din Odesa ș. a.

Aici la Mănăstirea Căpriană a lucrat și s-au ascuns de urmărirea forțelor de ordine așa activiști de eliberare națională bulgară ca Gheorghe Racovski,

Panaiot Hitov, Hristo Botev și Filip Totiu. În acea perioadă de activitate la mănăstire, Gheorghe Racovski aduna folclor și lucra asupra edițiilor sale literare, publicistice; Hristo Botev, pe când se afla la Mănăstire, a scris două poezii despre ea, ce le-a publicat în revista „Znamea”.

În anul 1869 Mănăstirea Căpriană susținea editarea cărților și edițiilor periodice în limba bulgară. Călugării bulgari de la mănăstire pe atunci erau susținuți de călugării de la Mănăstirea Zografki, pentru a avea legături cu toți bulgarii basarabeni din Moldova, cu scopul de a întări și renaște literatura bulgară artistică și religioasă, edițiile periodice.

În timpul războiului ruso-turc din anii 1877–1878, în urma eliberării Bulgariei de sub jugul tur-

cesc, Mănăstirea Căpriană susținea forțele armatei ruse prin aprovizionarea cu produse alimentare, deoarece teritoriul Mănăstirii era mare și toți care locuiau aici se ocupau cu cultivarea legumelor, cu agricultura.

Desfășurând conferințe cu asemenea tematică, noi promovăm istoria neamului nostru, a bulgarilor basarabeni. Istoricii bulgariști cu care colaborăm contribuie în mare măsură la desfășurarea cu succes a conferințelor, deoarece în lucrările sale descriu unele evenimente istorice mai puțin cunoscute publicului larg și astfel prezintă un mare interes.

ORCID:<https://orcid.org/0000-0001-7091-042X>

